

רבי עקיבא / דליה רביקוביץ

מתוך "פתחו את השער" מד"ל לכתה ו', תשנ"ו, עמ' 86-87

הבאנו את השיר בעקבות המדרש " רבי עקיבא ורחל"¹, ומטרתנו לבדוק באילו מן החומרים שבמדרש בחרה המשוררת, במה "הולך" השיר בעקבות המדרש מבחינת המשמעויות, ומה אירע לדמות מוכרת כרבי עקיבא בעיצוב ספרותי בן ימינו (שהוא גם שיר זמר).

העלילה הסיפורית של הגיבורים מתפתחת בשיר מבית לבית, עד שהיא מגיעה לשיאה בבית האחרון; ואילו הפזמון נשאר סטטי, ותוכנו מתייחס ל"תחילתו של רבי עקיבא".

בעיון בשיר עולות שאלות כמו:

- מהם יחסי הגומלין שבין הבית לפזמון?
- מה מבליטה החלוקה של בית-פזמון בשיר?
- מה תורמת הדינמיות שבבתיים לעומת הסטטיות שבפזמון?
- מי היא הדמות הדומיננטית בשיר?
- מהן התנודות במעמד הדמויות במהלך הבתים בשיר?

מבנה בית-פזמון

גיבורו של הפזמון, שהוא קבוע, הוא רבי עקיבא. לעומת זאת אנו מבחינים בבתי השיר בשני גיבורים, רחל ורבי עקיבא, כשרחל היא הכוח המניע להישגיו ולגדולתו של בעלה.

נתבונן בתהליך המתרחש בבתי השיר:

בית א' - בבית זה מתוארת ההתקשרות בין רבי עקיבא ורחל. רחל מוצגת כדמות המרכזית והיוזמת.

בית ב' - בבית זה מתוארים חייהם של בני הזוג והיחס הרגשי ביניהם. שמה של רחל מוזכר אמנם רק פעם אחת, אולם היא עדיין הכוח המניע להישגיו ולגדולתו של בעלה.

בית ג' - כאן מתוארת עזיבתו של רבי עקיבא את ביתו וחזרתו אליו כשהוא גדול בתורה. דמות הרב נעשית מרכזית יותר בבית זה, ואילו רחל מוזכרת בכינויה בלבד - "בתו של כלבא שבוע". אולם עלייתו לגדולה של רבי עקיבא קשורה בשיר בחייה של אשתו.

בית ד' - הרב חוזר לביתו ומוצא את אשתו בשפל המדרגה. כאן היא מכונה בשם סתמי - "אישה", אך באחת היא מועלית על-ידי בעלה למקום הגבוה הראוי לה.

¹ מתוך ספר האגדה עמ' קע"ט ומתוך "פתחו את השער" לכתה ו' עמ' 47

ככל שעולה ומתנשאת דמותו הרוחנית של הרב בשיר, כן הולכת וקטנה, לכאורה, דמותה של רחל, עד לשורה האחרונה. שורה זו, שהיא שיאו של השיר, מכילה את שלושת מרכיבי היסוד של השיר - רבי עקיבא, רחל והתורה: "אמר הרב הניחוח, כי היא תורתי הקדושה."

ב"משחק" זה שבין בית לפזמון מתגלה לנו חשיבותם של הגיבורים. בפזמון אין הפתעות - הגיבור הדומיננטי הוא ר' עקיבא. הוא נשאר, כשהיה, מעולה וצנוע. אולם למרות הסטטיות של הפזמון אנו חשים ביחסי הגומלין בינו לבין הבתים: רבי עקיבא נשאר אמנם מעולה, צנוע ורועה, אולם הפך מרועה צאנו של כלבא שבוע לרועה ישראל. בבתים הדברים שונים: בתחילה, בולטת רחל כגיבורה הדומיננטית, אחר כך דמותה מתגמדת, ובסוף השיר חלה "הפתעה" כשהיא שבה והופכת לדמות המרכזית.

החזרה בפזמון

עם החזרה הקבועה של הפזמון לאחר כל בית באה אולי לרמז, שלא די בכישרון בלבד כדי להצליח בלימוד התורה; דרושים גם כוח רצון וכוח התמדה, והדבר אמור לגבי כל אדם. ואולי באה החזרה לרמז, שגם אם היה רבי עקיבא "רועה בין הרועים את עדרי כלבא שבוע עד שנתו הארבעים", הרי מכאן ואילך בא מפנה משמעותי בחייו. החזרה גם באה לרמז שרבי עקיבא נשאר, למרות כל התהפוכות, איש צנוע.

החזרה בבתים

המילה "תורה", החוזרת בכל בית, מדגישה, שאין מדובר כאן בסתם אהבה בין גבר לאישה, אלא באהבה בין איש ואשתו לתורה.

ייתכן שהחזרות בבתים באות להבליט את חשיבותה של רחל ולהעמידה במרכז. בכך יצרה המשוררת מעין פרדוקס, דבר והיפוכו: רחל היא המרכז, אבל השיר נקרא "רבי עקיבא". האין זו דרך אירונית להבליט את רחל כאישה? ואולי להפך: אולי נקטה המשוררת דרך זו כדי להעמיד את תפקידה של רחל במקום "צנוע" בשיר, ובכך היא יצרה פרדוקס אחר: על רבי עקיבא היא מכריזה כאיש צנוע, ואילו הדמות החשובה באמת, רחל, מוצנעת בבתי השיר.

הצעות להפעלה

לאחר לימוד אחד המדרשים המופיעים במקראה, נדון עם התלמידים בשאלות האלה:

1. מי היא הדמות המרכזית בשיר?
  2. מדוע נקרא השיר על שם רבי עקיבא?
  3. מה ההבדל בין הפזמון ובין בתי השיר? (מבחינת הנושא וההתפתחות)
  4. בתחילת השיר, בפזמון הפותח את השיר, רבי עקיבא הוא רועה בין הרועים, ואילו בסיום השיר הוא רב המנהיג תלמידים רבים.
- א. מה התכונות המשותפות לרועה צאן ולמנהיג?
- ב. האם התלמידים מכירים דוגמאות נוספות למנהיגים שהיו רועי צאן?